

9 pav. Tyrimų vieta Šv. Arkangelo Rapolo parapinėse kapinėse baigus tyrimus. M. Siemińskio nuotr.

Fig. 9. The cemetery of the Vilnius Parish of St. Raphael the Archangel post excavation.

side were uncovered at a depth of 1.3 m. The wooden structure/top of the coffin measured 2.3 x 1.85 m in size (Fig. 2). The remains of 6 individuals were uncovered beneath the planks (Fig. 3). No distinctive finds were present, other than fragments of clothing and footwear. The four-year search for the soldiers of the Fakira squad is over.

The works at the cemetery of the Vilnius Parish of St. Raphael the Archangel are ongoing. An additional area of 50 m^2 has been excavated (Figs. 4, 9). Twenty-one burials dating to the 18th–20th century have been uncovered at a depth of 1.2–1.4 m (Fig. 5). The bodies of the deceased were oriented in the E–W direction, with heads facing E (Figs. 7, 8). At least some were buried in coffins, and no burial goods were found. Massive amounts of disturbed remains were discovered (24 individuals). This year's works have been defined by the excavation of the most disturbed portion of the cemetery. Eight pits have been recorded, some of which contained rubble (Fig. 6). The burials which were sought were likely destroyed when a portion of the cemetery in the E was excavated for the construction of the garages.

Gintautas Vėlius

1956–1969 m. nuteistųjų mirties bausme palaikų užkasimo vietų paieškos Našlaičių kapinėse Vilniuje

2020 m. lapkričio 25–30 d. LGGRTC užsakymu Vilniaus senųjų kapinių, vadinamų Antakalnio kapinėmis, komplekso (UK 36243) senųjų kapinių (UK 2277) teritorijoje (toliau Našlaičių kapinės) atlikti detalieji tyrimai (1 pav.). Į Š nuo Antakalnio kapinių R dalies, už mūrinės kapinių tvoros esančios dabar nebeveikiančios Našlaičių kapinės pradėjo kurtis XIX a. viduryje. Čia laidoti ne tik katalikai kariai, bet ir mirę kalėjimuose, Šv. Jokūbo ligoninėje, miesto elgetos, neturtingi aplinkinių kaimų gyventojai, taip pat

1 pav. 2017–2020 m. tyrinėtų perkasų situacijos planas: 1 – 2017 m. tyrimai; 2 – 2018 m. tyrimai; 3 – 2019 m. tyrimai; 4 – 2020 m. tyrimai (pagrindas – 1985 m. sudarytas kapinių planas). G. Vėliaus brėž.

Fig. 1. Area plan of the trenches excavated in 2017–2020: 1 – excavations in 2017; 2 – excavations in 2018; 3 – excavations in 2019; 4 – excavations in 2020 (based on the 1985 plan of the cemetery).

buvę Trinitorių bažnyčios parapijiečiai. 1903 m. dokumentuose rašoma, kad šios kapinės yra pasaulietinės, jose laidojama be jokios tvarkos ir priežiūros, kapai be paminklų, o daugelis ir be kryžių. Jos niekada nebuvo aptvertos. 1946 m. tvora atskirtos nuo Antakalnio kapinių (Girininkienė V., Antakalnio kapinės, *Liaudies kultūra*, Vilnius, 2000, nr. 5, p. 18–26). Dabar Našlaičių kapinės priklauso Rokantiškių kapinių administracijai. Daugelis kapaviečių apleistos, apaugusios mišku.

Žinoma, kad Lietuvoje 1956–1969 m. kaliniams mirtininkams mirties bausmė būdavo vykdoma Vilniuje, dviejose vietose: Lukiškių kalėjime nuteistiems už kriminalinius nusikaltimus ir KGB vidaus kalėjime (tardymo izoliatoriuje) nuteistiems dėl politinių ir ekonominių nusikaltimų. Per šį laikotarpį Vilniuje sušaudyti 206 asmenys. Iš jų 130 sušaudyta Lukiškėse ir užkasti kapinėse „Bezrodnoje" – Našlaičių kapinėse. Manoma, kad kiti 76 asmenys sušaudyti KGB vidaus kalėjime. Kaip pastebėjo istorikas Darius Indrišionis, politinių ir kriminalinių kalinių, nuteistų mirties bausme, šaudymo datos dažnai sutapdavo. 1957–1963 m. laikotarpyje pastebėta 13 tokių sutapimų. Remiantis šiais duomenimis, iškelta prielaida, kad politinių kalinių palaikai buvo užkasami kartu su kriminalinių, tai yra tose pačiose Našlaičių kapinėse (Indrišionis D., Mirties bausmė Lietuvos SSR 1950–1990 m.: teisiniai pagrindai ir periodizacija, *Genocidas ir rezistencija*, Vilnius, 2016, nr. 1(39), p. 74–75).

Sušaudytų kalinių užkasimo faktai vietos kapinių administracijos darbuotojų pildytose kapinių knygose, be abejo, nefiksuoti. Iš viso kapinėse, 1951–1965 m. pildytos laidojimų knygos duomenimis, palaidoti 1737 mirusieji, laidojimų knygoje, pildytoje 1960–1983 m., įrašyta, kad iki 1968 m. gegužės 30 d. kapinėse palaidoti 2667 asmenys. 1962 m. sudaryto kapinių inventorizacijos akto duomenimis, kapinėse buvo 566 kapavietės, 1984 m. inventorizacijos akte (išlikusi tik kapinių schema) fiksuotos 1625 kapavietės. Daugelis jų – neišlikusios negyvų gimusių kūdikių kapavietės. Daugelio suaugusių asmenų kapų vietos – žemių kauburėliai yra ženklūs ir šiandien. Kapinėse yra antkapinių kryžių ir paminklų, kurių 40 su įskaitomomis palaidotųjų pavardėmis bei mirties datomis.

2017 m. sausio 4 d. į LGGRTC kreipėsi asmuo (asmens prašymu, jo ir jo šeimos narių duomenys neviešinami) su prašymu Našlaičių kapinėse inicijuoti archeologinius tyrimus – aptikti ir identifikuoti galbūt čia palaidoto jo senelio palaikus. Jis sušaudytas 1958 m. liepos 28 d. pagal 58–1a straipsnį kaip politinis kalinys. Taip sutapo aplinkybės, kad šiose kapinėse 1956–1969 m. sargu ir duobkasiu dirbo minėtą politinį kalinį asmeniškai pažinojęs jo kaimynas. Duobkasys, gavęs nurodymą, iš anksto iškasdavo nuteistiesiems duobes, pats juos ir užkasdavo. Prieš mirtį buvęs kapinių sargas nužudyto politinio kalinio sūnui papasakojo, kad kartą tarp atvežtų sušaudytų asmenų pažinęs jo tėvą (savo kaimyną), ir nurodė kapo vietą. 2017 m. su galbūt Našlaičių kapinėse užkasto politinio kalinio sūnumi nuvykta į kapines. Deja, galimą tėvo kapo vietą sūnus galėjo nurodyti tik apytiksliai, PR kapinių kampe, maždaug 30 m tikslumu.

2017–2019 m. Našlaičių kapinėse ištirtos 25 perkasos, iš viso 172,19 m^2 (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 671–681; *ATL 2018 metais*, 2019, p. 609–617; *ATL 2019 metais*, 2020, p. 482–491). Ištirti 53 kapai. 23 kapų aptikti mirusiųjų palaikai karstuose, atvežti ir čia palaidoti iš įvairių gydymo įstaigų. Dviejuose kapuose aptikti antriniai palaidojimai – matyt, statybų metu surinkti žmonių kaulai. Dviejuose kapuose rasti kūdikių palaidojimai. Vienu atveju kapavietė buvo tuščia. 25 kapuose aptikti 42 individų

2 pav. Kapas 54. G. Vėliaus nuotr.
Fig. 2. Grave 54.

palaikai su šautiniais sužalojimais kaukolėse. 12 atvejų jie buvo palaidoti po vieną, 9 atvejais palaidoti po du ir 4 – po 3. Kapuose aptikti 223 inventorinti radiniai, priklausę sušaudytiems asmenims. Daugeliu atvejų tai aprangos detalės – sagos, taip pat surasta šukų, dantų šepetėlių, muilinių, cigarečių kandiklių, akinių dėklų ir akinių. Spendžiant iš surastų sušaudytų asmenų amžiaus ir ūgio koreliacijos ypatumų, taip pat jų kapų išsidėstymo kapinėse, galime teigti, jog 2017–2019 m. pavyko aptikti tiek Lukiškių kalėjime sušaudytų kriminalinių nusikaltėlių, tiek KGB vidaus kalėjime nužudytų politinių kalinių palaikus. 4 atvejais KGB vidaus kalėjime sušaudytų asmenų palaikų tapatybę patvirtino DNR tyrimai. Tai partizanai Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Albinas Ivanauskas-Topolis, Juozapas Streikus-Stumbras. Ketvirto identifikuoto asmens, nuteisto mirties bausme už ekonominius nusikaltimus, tapatybė neatskleidžiama giminaičių prašymu. Taip pat kapinėse aptikti ir identifikuoti (patvirtinta DNR tyrimais) ne įkalinimo įstaigoje nužudyto partizano Antano Kraujelio-Siaubūno palaikai. 1958 m. sušaudyto asmens, dėl kurio palaikų paieškos į LGRGTC kreipėsi giminaičiai, užkasimo vietos 2017–2019 m. aptikti nepavyko.

2020 m. archeologiniais tyrimais Našlaičių kapinėse ieškota minėto liudininko senelio (sušaudytas 1958 m. liepos 28 d.), taip pat partizanų Vytauto Miškinio (sušaudytas 1962 m. balandžio 23 d.) ir Pranciškaus Prūsaičio-Lapės (sušaudytas 1963 m. liepos 13 d.) palaikų. Siekiant išsiaiškinti galimas minėtų asmenų palaikų užkasimo vietas, 1985 m. sudarytame plane (1 pav.) sužymėtos visos kapavietės, apie kurias rasta duomenų kapinių knygoje. Šioje knygoje nuo 1960 m. atsiranda įrašų, nurodančių ne tik atvežto asmens palaidojimo datą, bet ir kapo vietą kapinėse. Daugeliu atvejų tai iš gydymo įstaigų atvežtų mirusiųjų kapai. Paaiškėjo, kad kapinėse ir minėtame plane yra daug kapaviečių, apie kurias nėra jokių įrašų minėtoje kapinių knygoje. Iškelta prielaida, kad tai gali būti kapai, kuriuose slėpti įkalinimo įstaigose sušaudytų arba kovoje žuvusių asmenų palaikai. Žinant ieškomų asmenų sušaudymo datas, tikėtasi nustatyti jų užkasimo vietas bendrame kapinių kontekste. Taip pat tyrimų metu bandant nustatyti sušaudytų asmenų užkasimo vietas, buvo analizuojami to meto kapinių sargo ir duobkasio vesti asmeniniai užrašai.

2,5x1,5 m dydžio ***perkasa 26*** tirta 21 kapo eilėje nuo mūrinės kapinių tvoros, nuo kapines R pusėje ribojančio kelio 10 kapavietės vietoje. Kapavietę ženklino nežymus 50 cm pločio, 2 m ilgio ir iki 5 cm aukščio suplokštėjęs žemės kauburėlis, orientuotas Š–P kryptimi. Ryškesni kapo duobės kontūrai perkasoje neišryškėjo. 1,04 m (H_{abs} 142,34 m) gylyje aptiktas suaugusio individo skeletas – *kapas 54* (2 pav.). Mirusysis užkastas kniūbsčias, galva į Š. Individo kairė ranka suriesta smailiu kampu, plaštaka ties kairiu pečiu, dešinė sulenkta nežymiai, plaštaka ties dubeniu, kojos nežymiai sulenktos. Preliminariai konstatuota, kad kape palaidotas apie 40 m. 182 cm (± 3 cm) ūgio vyriškos lyties individas. Apatiniame žandikaulyje pastebėtas galbūt šautinis sužalojimas. Ties krūtinės sritimi aptikta 10 sagų.

2,5x1,5 m dydžio ***perkasa 27*** tirta 24 kapų eilėje nuo mūrinės kapinių tvoros, nuo kapines

P–Š kryptimi kertančio keliuko 5 kapavietės vietoje. Kapavietę ženklino 70 cm pločio, 2 m ilgio ir iki 15 cm aukščio suplokštėjęs žemės kauburėlis, orientuotas Š–P kryptimi. Ryškesni kapo duobės kontūrai perkasoje neišryškėjo. 95 cm gylyje (H_{abs} 144,37 m) aptiktas suaugusio individo skeletas, *kapas 55* (3 pav.). Mirusysis užkastas aukštielninkas, galva į Š. Individo kairė ranka suriesta buku kampu, plaštaka ties dubeniu, dešinė sulenkta smailu kampu, plaštaka krūtinės srityje. Dešinė koja ištiesta, kairė sulenkta beveik stačiu kampu. Preliminariai konstatuota, kad kape palaidotas 30–40 m. vyriškos lyties individas. Kaukolėje pastebėtas šautinis sužalojimas. Individas užkastas su odiniais batais. Ties krūtinės sritimi aptiktos 9 sagos.

2,5x1,6 m dydžio ***perkasa 28*** tirta 4 kapų eilėje nuo mūrinės kapinių tvoros, nuo kapines P–Š kryptimi kertančio keliuko 15 kapavietės vietoje. Kapavietę ženklino 70 cm pločio, 2 m ilgio ir iki 13 cm aukščio suplokštėjęs žemės kauburėlis, orientuotas Š–P kryptimi. Ryškesni kapo duobės kontūrai perkasoje neišryškėjo. 1,07 m gylyje (H_{abs} 145,98 m) aptiktas individo 1 skeletas – *kapas 56*. Individas užkastas aukštielninkas, galva į P. Individo rankos ir kojos nežymiai suriestos. Preliminariai konstatuota, kad kape palaidotas vidutinio amžiaus vyriškos lyties individas. Kaukolėje pastebėtas šautinis sužalojimas. Kiek į V ir žemiau individo 1 kape aptikti individo 2 palaikai (4 pav.). Individas 2 buvo užkastas kniūbsčias, galva į P, ištiestomis rankomis bei kojomis. Preliminariai konstatuota, kad kape palaidotas vidutinio amžiaus vyriškos lyties individas. Kaukolėje pastebėtas šautinis sužalojimas. Po individais 1 ir 2 aptikti individo 3 palaikai. Individas 3 užkastas aukštielninkas, galva į Š. Individo dešinė ranka sulenkta buku kampu, plaštaka dubens srityje, kairė – stačiu, plaštaka liemens srityje, kojos ištiestos. Preliminariai konstatuota, kad tai vidutinio amžiaus

3 pav. Kapas 55. G. Vėliaus nuotr.

Fig. 3. Grave 55.

4 pav. Kapas 56, individai 1 ir 2. G. Vėliaus nuotr.

Fig. 4. Grave 56, individuals 1 and 2.

vyriškos lyties individo palaikai. Kaukolėje pastebėtas šautinis sužalojimas. Individas užkastas su odiniais batais. Virš individų kape aptikta gumuoto audinio (kariško lietpalčio?) fragmentų. Po individais ties kapo centine dalimi surastos 2 plastikinės šukos, 2 sagos bei geležinis drabužio kabliukas.

Taigi, Našlaičių kapinėse 2020 m. ištirtos 3 perkasos, iš viso 11,5 m^2. Aptikti 3 kapai, juose – 5 individų palaikai su šautiniais kaukolių sužalojimais. Dviem atvejais jie buvo užkasti po vieną, vienu atveju kape aptikti 3 individų palaikai. Spendžiant iš surastų sušaudytų asmenų amžiaus ir ūgio koreliacijos ypatumų, taip pat jų kapų išsidėstymo kapinėse, galime teigti, jog pavyko aptikti tiek Lukiškių kalėjime sušaudytų kriminalinių nusikaltėlių, tiek KGB

vidaus kalėjime nužudytų politinių kalinių palaikus. DNR tyrimais buvo patvirtintos partizanų Vytauto Miškinio (kapas 55) ir Pranciškaus Prūsaičio-Lapės (kapas 56, individas 2), taip pat minėto 1958 m. sušaudyto liudytojo senelio (kapas 54) tapatybės. Šiais tyrimais baigtos 2017 m. pradėtos KGB kalėjime sušaudytų ir Našlaičių kapinėse užkastų partizanų palaikų paieškos, visi ieškoti asmenys aptikti, jų tapatybė patvirtinta DNR tyrimais.

The search for the remains of individuals sentenced to death in 1956–1969 and buried in the Našlaičiai cemetery

A total of three trenches measuring 11.5 m^2 in size were excavated in the Našlaičiai cemetery in Vilnius in 2020 (Fig. 1). Three graves were uncovered, containing the remains of five individuals exhibiting gunshot wounds to the cranium (Figs. 2–4). Two individuals were buried in separate graves, whilst the third grave contained three inhumations. As evidenced by the specific correlations between age and height and the placement of the graves in the cemetery, the conclusion that the uncovered remains belong to both convicted criminals from the Lukiškės prison and political detainees murdered in the KGB prison can be drawn. DNA analysis confirmed the identities of partisans Vytautas Miškinis (shot on 23 April 1962) and Pranciškus Prūsaitis–Lapė (shot on 13 July 1963), as well as the grandfather (a political prisoner convicted in 1958 and shot on 28 July 1958) of a person who contacted the Genocide and Resistance Research Centre of LGGRTC in search of his remains. These excavations concluded the search that began in 2017 for the remains of partisans who were murdered in the KGB prison and buried in the Našlaičiai cemetery, as their identities were confirmed by DNA testing.

Vitalija Veževičienė,
Linas Kvizikevičius,
Dalius Žygelis

Paskutiniojo Lietuvos partizano Antano Kraujelio-Pabaisos, Siaubūno žuvimo vietos slėptuvės paieška

2020 m. lapkričio mėnesį KVGT Papiškių kaime (Utenos r. , Utenos sen.), Antano ir Onos Pinkevičių sodybos – Lietuvos partizano Antano Kraujelio-Pabaisos, Siaubūno žuvimo vietoje (UK 27577), gyvenamajame name atliko detaliuosius tyrimus spėjamos slėptuvės vietoje. Istoriniais tyrimais nustatyta, kad 1960 m. partizanas A. Kraujelis naują slėptuvę Papiškių kaime įsirengė svainio Antano Pinkevičiaus name. A. Pinkevičius buvo vedęs A. Kraujelio žmonos Janinos seserį Oną. Namo statybos metu po krosnimi buvo įrengta slėptuvė, kurioje esant reikalui slėpdavosi A. Kraujelis.

1964 m. gruodį KGB gavo operatyvinių duomenų apie tai, kad A. Kraujelis gali slėptis Pinkevičių sodyboje. Saugumiečiai 1964 m. gruodžio 24 d. sodyboje atliko kratą, bet bunkerio-slėptuvės po krosnimi ir joje pasislėpusio A. Kraujelio nerado. Kitą, tai yra gruodžio 25 d., A. Kraujelis sugebėjo niekieno nepastebėtas iš sodybos pasišalinti, ir į Pinkevičių sodybą sugrįžo tik 1965 m. vasario mėnesį. 1965 m. kovo 17-osios rytą Pinkevičių sodybą apsupo didelės saugumiečių ir ginkluotų kareivių pajėgos. Jie iškrėtė daržinę, tvartą, visur durtuvais ir virbais išbadė. Po to užėję į namą pradėjo plėšti grindis iš visų krosnies pusių. Aptikę slėptuvę, šeimininkui A. Pinkevičiui saugumiečiai liepė ją atidaryti, o tuo metu A. Kraujelis iš slėptuvės paleido automato seriją. Šeimininkui kliuvo pirmosios kulkos, jis ir dar du KGB ope-